

Ivana Olujić

Filozofski fakultet

Ivana Lucića3, HR-10000 Zagreb

ivana_olujic@yahoo.com

Tomislava Bošnjak Botica

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

Ulica Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb

tbosnjak@ihjj.hr

RUMUNJSKO-HRVATSKI LAŽNI PAROVI

U radu se iznose tzv. lažni parovi (prijatelji), leksemi u hrvatskom i rumunjskom jeziku koji zbog svoje izrazne podudarnosti navode na pogrešno prevođenje. Navode se značajke koje su dovele do takvih pojava. S obzirom na podrijetlo, najčešće je riječ o leksemima naslijeđenima iz latinskoga jezika ili kasnijim romanizmima te dakako slavenskima, kojih je u rumunjskome nezanemariv broj. Izdvojeni se leksemi razvrstavaju u tablicu koja omogućuje njihovu proziriju usporedbu i lakše prepoznavanje.

I. O rumunjskom jeziku, odnosima i mogućim usporedbama između hrvatskoga i rumunjskoga jezika iz raznoraznih razloga (ponajprije slabijega poznavanja rumunjskoga jezika među širom znanstvenom populacijom) na bilo kojoj razini nije se u nas još od Skokovih radova puno pisalo.¹ Otvaranjem studija rumunjskoga jezika i književnosti načinjeno je nekoliko iskoraka u tom smjeru, a sasvim je izvjesno da će radova biti sve više.

¹ Koliko nam je poznato, izuzev radova o istrorumunjskome, dosada je objavljen jedan članak iz hrvatsko-rumunjske frazeologije (Bošnjak – Căpățînă 2004.), jedan o rumunjskom jeziku na internetu (Radosavljević – Olujić 2006.), jedan iz sintakse prošlih glagolskih vremena u hrvatskom i rumunjskom (Căpățînă 2006.), jedan o govornicima rumunjskoga u Hrvatskoj (Radosavljević 2007.) te nekoliko radova u kojima se rumunjski navodi među ostalim romanskim jezicima kao potvrda za usporedbu pojedinih jezičnih pojava (magistarski i doktorski radovi).

Hrvatski i rumunjski jezik, premda tipološki različiti, zbog zajedničkoga prostornoga i civilizacijskoga europskoga kruga dijele zasigurno određen broj zajedničkih značajka. One se ponajprije ostvaruju na leksičkoj razini. Podrijetlo je takvu stanju dvojako. S jedne strane, u oba jezika postoji znatan broj leksema podrijetlom iz latinskoga. U rumunjskome dakako u puno većoj mjeri jer je riječ o romanskom jeziku. Ti su tzv. europeizmi ili internacionalizmi u manjoj ili većoj mjeri dio leksičkoga sustava gotovo svih europskih jezika. S druge pak strane, rumunjski kao istočnoromanski jezik zbog svojega geopolitičkoga položaja tijekom stoljeća dugo je bio pod jakim utjecajem okolnih slavenskih jezika, ponajprije bugarskoga, bolje reći staroslavenskoga bugarske redakcije, ali i drugih (srpskoga, ukrajinskoga) (Rosetti 1968.). Stoga je lako zaključiti da se dodirni leksemi o kojima će biti riječ najvećim dijelom odnose na ta dva jezična sloja (no bit će i drugih, ponajprije turskih). U rumunjskome je dakako latinski primaran, a slavenski sekundaran sloj, dok je u hrvatskome obratno.

Stoga je očito da će se govornik hrvatskoga jezika učeći rumunjski susresti s cijelim nizom riječi čije značenje lako prepoznaje i koje gotovo bez izmjena može prenijeti u materinski jezik. *Bibliotecă* lako postaje *biblioteka* ili *knjižnica*, *clasă* *klasa* ili *razred*, *milostiv* promijeni samo naglasak, kao i *budala*, *bogat* ili *bogătaș* (uz neznatnu fonološku prilagodbu). Kad se tomu doda *mladiță* /*mladica*/, *mreață* /*mreaža*/, *nărav*, *lacom* /*lakom*/, *obicei* /*običej*/, *poto*, *pravilă*, *samar*, *veveriță* /*veverica*/, *zidar* itd., prosječni je govornik hrvatskoga sklon pomisliti da je rumunjski sastavljen od internacionalizama (koje „svi znamo“) i riječi slavenskoga podrijetla čije se značenje lako prepoznaje, a i onda kad nije jasno na prvi pogled (npr. *movilă* – gomila), jednom naučeno stvara trajnu i nepogrešivu asocijaciju.

Nije takav zaključak sasvim neistinit, ali se nikako ne smije doslovno primjenjivati. Jasno je naime, i potvrđeno brojnim radovima iz drugih jezika (Spalatin 1990., Ivir 1968. i 1996.), da ni internacionalizmi ne moraju uvijek značiti ono što smo navikli da znače u hrvatskom jeziku, a pogotovo brojne slavenske riječi, koje su se ili u hrvatskome ili u rumunjskome ili u oba jezika udaljile od svojih prvotnih značenja. Poznavanje vlastitoga jezika može dakle navesti na pogrešan put, riječi koje izgledaju kao pravi parovi, pokazat će se kao lažni, tj. njihovo značenje na rumunjskome neće odgovarati značenju slične riječi na hrvatskome. Premda je u jezikoslovnoj praksi najčešći naziv za takve pojave *lažni prijatelji* (fr. *faux amis*, eng. *false friends*),² u ovom smo se radu odlučile za

² U optjecaju je nekoliko naziva za pojavu o kojoj će biti riječ (*lažni prijatelji*, *lažni parovi*, *međujezična homonimija*, *pseudoanalogonimija* itd.). Odlučile smo se za *lažne parove* jer mislimo da je najprimjereniji s obzirom na jezični kontekst.

naziv *lažni par(ovi)* jer držimo da bolje odgovara samoj pojavi i lakše se uklapa u lingvističku analizu od pojma prijatelj. Kad je o metodologiji riječ, odnosno o kriterijima prema kojima pojedini par leksema možemo držati lažnim parom, slijedit ćemo ustaljene obrasce iz definicija i klasifikacije lažnih prijatelja (parova), s napomenom da smo uzimale u obzir i parove leksema koji se izrazom ne podudaraju potpuno, no uz malo predznanje lako je ustanoviti njihovu kategorijalnu pripadnost (glagol, imenica, pridjev i sl.), kao i lekseme koji se u jednom dijelu svojega značenja mogu podudarati, ali su razvili (ili zadržali) i još koje. Ukratko: lekseme s visokim stupnjem formalne sličnosti i određenim stupnjem značenjske različitosti.

Rad problemu lažnih parova pristupa prije svega iz perspektive govornika hrvatskoga jezika (koji uči rumunjski), pa stoga kad su u pitanju djelomični lažni parovi uključuje samo one slučajeve u kojima rumunjski leksem ima šire značenje od hrvatskoga (npr. rum. *economie* osim *ekonomija*, znači i *gospodarstvo*, *štednja*, *ušteđevina* i *kompozicija*), a ne uključuje slučajeve u kojima hrvatski leksem ima šire značenje od rumunjskoga (npr. rum. *clin* znači klinast komad zemlje ili platna, ali ne i *zatic*, za koji rumunjski ima riječ *piron*).

U većini slučajeva, oba leksema koja čine lažni par istoga su podrijetla. Tako su npr. rumunjska imenica *bijuterie* i oblikom odgovarajuća hrvatska *bižuterija* posuđenice iz francuskoga, no dok rumunjski leksem označava „pravi“, vrijedni nakit izrađen od plemenitih metala i/ili dragoga kamenja (i prodavaonicu takva nakita), hrvatski se odnosi isključivo na nakit izrađen od jeftinih materijala (i prodavaonicu takva nakita). No, u nekim slučajevima podudaranje oblika nije posljedica zajedničkoga podrijetla, nego je jednostavno slučajno. Npr. rumunjski leksem *soc* /sok/ (bazga), latinskoga podrijetla, naizgled odgovara hrvatskomu *sok* iz praslavenskoga i staroslavenskoga. U slučaju para *coș* /koš/ – *koš*, rumunjski zapravo ima dvije imenice istoga oblika, ali različita podrijetla. Prva, slavenskoga podrijetla, pojavljuje se u značenjima *koš* („duboka, pletena košara od pruča“, „obruč s mrežicom u košarki“, „ograda zaprežnih kola“, „dio mlina iz kojeg zrnje curi u mlinski kamen“), *košara*, *vrša*, *dimnjak*, dakle kao djelomični lažni par hrvatskomu *koš*, a druga, etimološki iz latinskoga *cossus*, znači *prišt*, *bubuljica*. Iako su neki lingvisti skloni slučajeve leksema različita podrijetla (koji se oblikom slučajno podudaraju) ne ubrajati u lažne parove, za potrebe ovoga rada problemu pristupamo kakav on i jest, dakle sinkronijski (Bunčić 2000.), zanemarujući etimologiju, između ostaloga i iz više praktičnih razloga (Ljubičić 2003.), prije svega zato što mehanizam stvaranja pogrešne asocijacije ne ovisi o podrijetlu leksema, pa su didaktički (iako ne i znanstveno) jednako važni parovi različite kao i parovi iste etimologije, a zatim i zbog slučajeva nepoznate ili nesigurne etimologije u jednom ili oba jezika. Par

leksema *bură* – *bura* samo je jedan takav primjer. Obje se riječi odnose na meteorološke fenomene, ali rumunjska imenica *bură* označava sitnu, gustu kišu, a ne vjetar, kako bi se očekivalo. Premda postoji hipoteza o zajedničkoj etimologiji, ne zvuči neutemeljeno ni tvrdnja o latinskom podrijetlu rumunjskoga leksema (Skok 1971., Ciorănescu 2002.). Za *cămin* Ciorănescu navodi da se jednako dobro može objasniti slavenskim, kao i latinskim ili grčkim podrijetlom. Kad bismo etimologiju smatrali kriterijem, ne bismo mogli odrediti jesu li parovi *cămin* – *kamin* i *bură* – *bura* lažni parovi ili ne. U praksi, međutim, neovisno o tome radi li se o etimološki istim riječima ili je podudarnost oblika tek slučajna, uspostavlja se u svijesti govornika hrvatskoga jezika pogrešna asocijacija, odnosno leksemi se doživljavaju kao analogni, iako to nisu.

II. „Kad stanemo natucati neki strani jezik, rado se oslanjamo na tzv. europeizme, na riječi koje s neznatnim promjenama lako prenosimo u jezik koji učimo“, piše Krsto Spalatin u *Predgovoru* svomu *Peterojezičnom rječniku europeizama*. Situacija je svakako i obratna – u toj fazi (ili: *u svakoj fazi*) učenja stranog jezika rado susrećemo riječi koje s neznatnim izmjenama prenosimo u vlastiti jezik.

U većini slučajeva, internacionalizmi su početniku čvrst oslonac. Na svakoj stranici rumunjskoga rječnika (kao uostalom i u mnogim drugim jezicima) nalaze se riječi koje se prepoznaju u „svim“ jezicima. *Geniu*, *genocid*, *genotip*, *geodezie*, *geografie*, *germanism*, pravi su parnjaci hrvatskim riječima *genij*, *genocid*, *genotip*, *geodezija*, *geografija*, *germanizam*. Međutim, nerijetki su primjeri gdje doslovno prevođenje bez dodatnoga znanja nije moguće. Tako se na primjer *concepție* doduše podudara s hrvatskom imenicom *konceptcija*, ali u hrvatskome će ta riječ, za razliku od rumunjskoga, iznimno rijetko biti upotrijebljena u značenju *začće* – u takvim kontekstima biramo hrvatsku riječ; *dispoziție* /dispozicije/ isto je što i *dispozicija*, ali ako i ne damo prednost *raspoloživosti*, moramo *raspoloženju* jer je to upravo u rumunjskome vrlo često značenje; *aranja* /aranža/ uglavnom znači *aranžirati* (cvijeće, izlog, glazbu), ali kad se u rumunjskome upotrebljava u prenesenom značenju, morat ćemo se u hrvatskome poslužiti „domaćim“ bliskoznačnicama *srediti*, *urediti*, *udesiti*.

Poznato je (i iz Šenoinih romana) da je *firma* (rum. *fîrmă*) u hrvatskome nekada značilo *natpis s imenom tvrtke*, što i danas znači u rumunjskome, ali za govornika hrvatskoga danas *firma* je ponajprije *tvrtka*, što ne odgovara značenju te riječi u rumunjskom jeziku. Jedino *Rječnik sinonima* (Seche – Seche 2002.) navodi kao istoznačnicu *întreprindere*, dakle *poduzeće*, no načelno taj leksem označava prije svega naziv ili ploču s nazivom poduzeća.

Ili, rumunjska imenica *compas* može zaista značiti *kompas*, ali uglavnom znači *šestar* (dok se za *kompas* uglavnom daje prednost imenici *busolă*), a *mar-*

gina (rum. *marginē*), riječ koja je u hrvatskome rezervirana za *rub papira*, u rumunjskome se odnosi na različite rubove, pa postaje *rub litice*, *rub ceste*, *obala*, *granica*, *kraj*.

Konačno, *absolvent* nije onaj tko je odslušao zadnju godinu studija, nego onaj tko je diplomirao, *litră* uopće nije *litra*, nego mjerna jedinica za obujam ili za težinu koja odgovara četvrtini ili trećini litre. Ta imenica dolazi u rumunjski preko novogrčkoga *lítira*, dok od francuskoga *litre* postoji *litru*, što zapravo znači *litra*, a *locatție* nije *lokacija* ili *smještaj*, nego *najamnina* ili *ugovor o najmu*. Tek u novije vrijeme, pod utjecajem engleskoga, dolazi do širenja značenja te riječi, pa ona znači i *smještaj* (prvi put zabilježeno u *Noul dicționar universal al limbii române* iz 2006.).

Očito je, dakle, da postoji niz primjera koji početnu tezu da internacionalizme ne treba prevoditi s rumunjskoga opovrgava ili barem ističe njezinu relativnost. Ipak je potpunih lažnih parova, tj. onih čije se značenje nikada i ni u jednom dijelu ne podudara s naizgled odgovarajućim internacionalizmom u hrvatskom jeziku, vrlo malo. Dio takvih slučajeva posljedica je stvarnih razlika. Netom spomenuti primjeri – *absolvent* i *apsolvent* ne mogu ni biti isto, jer se sustav studiranja u Rumunjskoj razlikuje od onoga u Hrvatskoj. Slično je i s primjerom *gimnaziu* i *gimnazija*. *Gimnaziu* se naime odnosi na više razrede osnovne škole. Taj je sustav postojao i u nas u prvoj polovici 20. stoljeća. Ono što odgovara gimnaziji u hrvatskome, u rumunjskome bi bilo *liceu*.

Često se značenjska polja rumunjske riječi i njezina hrvatskoga parnjaka preklapaju djelomično, najčešće tako da rumunjska riječ ima i značenja koja njezin hrvatski parnjak ne obuhvaća ili ih doduše može obuhvaćati, ali se u većini govornih situacija u hrvatskom jeziku pred internacionalizmom daje prednost hrvatskomu sinonimu. Nije, naime, nevažna stilaska razlika u uporabi internacionalizama u rumunjskom i u hrvatskom jeziku. Rumunjski kao romanški jezik sasvim će drukčije prihvatiti riječi iz npr. francuskoga nego što će to hrvatski, pa će u prevođenju na hrvatski o kontekstu, odnosno o stilskoj pripadnosti teksta ovisiti izbor između internacionalizma i hrvatske istoznačnice. Doduše, u svakom ćemo zamislivom kontekstu rumunjsko *geniu* prevesti hrvatskim *genij*, rumunjsko *sport* hrvatskim *sport* itd., ali iako je prijevod *biblioteka* u svakom kontekstu u najmanju ruku prihvatljiv, govornik će hrvatskoga ipak najčešće dati prednost *knjižnici*, osim u ustaljenim nazivima kao što je npr. *Biblioteka Hit*. Razlika je uočljivija u primjerima poput *antenă* – *antena*. U Klaićevu *Rječniku stranih riječi* navedena su ista značenja kao i rumunjskome DEX-u:³ tv-antena, ticalo, jedreni križ. U jezičnoj praksi, međutim, hrvatske će

³ Zapravo DEX bilježi jedno značenje više – preneseno značenje te riječi (stilski obilježeno, familijarno) – *izvor informacija*.

riječi *križ* (kao dio jedrilja) i *ticalo* imati prednost uvijek, ili broj situacija u kojima neće nužno biti tako, možemo smatrati zanemarivim.

III. Riječi slavenskoga podrijetla u rumunjskom jeziku još više mogu navesti na pogrešan trag. Skupina pravih parova je velika: *otravă* je isto što i *otrov*, *otavă* isto što i *otava*, *lipi* znači *lijepiti*, *vreme vrijeme*, *cleveti /kleveti/ klevetati*... To međutim, nije nikakvo jamstvo da će i sljedeće riječi slavenskoga podrijetla koje govornik hrvatskoga učeći rumunjski upoznaje po značenju odgovarati hrvatskim riječima koje u njima prepoznaje ili misli da prepoznaje.

Kao i kod internacionalizama, osim pravih parova i takvih kojima očekivano značenje na hrvatskome uopće ne odgovara stvarnomu značenju, postoji cijeli niz slučajeva u kojima se ta dva značenja podudaraju povremeno, samo u nekim kontekstima, tj. značenje je rumunjske riječi šire od značenja „odgovarajuće“ hrvatske. Na primjer, rumunjski glagol *gunoi* znači *gnojiti*, ali može značiti i *krajnje oslabjeti*, a to značenje u hrvatskome nije poznato. Riječ *babă* u rumunjskome kao i u hrvatskome *baba* znači *starica* (iako ne i *baka*), a u rumunjskom se jeziku, kao i u hrvatskome, tako zove i dio metalne kopčice koja uvijek dolazi u paru (tzv. *ključići*); ali tom se riječju u rumunjskome imenuje i dio krovne konstrukcije, te riba *Cottus gobio*, hrv. *peš*, a ta su značenja u hrvatskome nepoznata. *Babiță /babica/*, međutim, kao da uopće nema veze s *babom*, koja djelomično odgovara značenju u hrvatskom jeziku, jer na rumunjskome *babița* nije *babica*, *primalja*, nego označava vrstu ptice – *nesita*, *pelikana* ili vrstu gljive poznatu u hrvatskome kao *guba* ili *trud te pilu*.

Zanimljivi su slučajevi u kojima se osnovna riječ u potpunosti podudara s očekivanom hrvatskom riječju (dakle, riječ je o pravim parovima), ali njihove izvedenice pripadaju skupini lažnih parova. Rumunjska imenica *jar /žar/* na hrvatskome znači *žar*, ali *jariște* i *žariște*, iako se i glasovno i tvorbeno podudaraju, nemaju isto značenje – na hrvatskome je žarište *fokus*, a na rumunjskome *jariște* znači *žar*, *ognjište* ili *zgariște*. *Lopată* je *lopata* ili *veslo*; u oba jezika istim je sufiksom (-ar) izvedena imenica tvorbenoga značenja „životinja s lopatom“ (odnosno s dijelom tijela koji oblikom podsjeća na lopatu), ali dok je u hrvatskome to jedino *jelen lopatar*, u rumunjskome je osim jelena (*cerb lopătar*) to i ptica – *bijela žličarka*.

Slavenizmi su u rumunjski ušli ili iz staroslavenskoga ili iz suvremenih slavenskih jezika, ali čak ni kada je u rječniku kao jezik podrijetla označen „srpsko-hrvatski“ (dakako, ponajprije se misli na srpski), značenje rumunjske riječi najčešće ne odgovara očekivanjima govornika hrvatskoga. Tako rumunjski glagol *a obosi (umoriti se)* ima veze sa „srpsko-hrvatskim“ *obositi* (i bugarskim *oboseja*), a značenjska je razlika takva da postoji tek daleka asocijacija iz-

među tih dviju stvari. Skok daje objašnjenje: „umoriti se« rezultira iz stanja hoda kad se nema obuće“ (Skok 1971.). Slično je s glagolom *a dospi*, koji znači *ukvasati se, ukiseliti se, fermentirati* – eventualni prijevod *dospjeti* bio bi, dakle, potpuno neodgovarajući. Ni *bură* u rumunjskom rječniku ne odgovara našim predodžbama o *huri* (iako je prema DEX-u u rumunjski ušla iz “srpsko-hrvatskoga”⁴) jer u našim krajevima bura isključuje kišu i maglu, pa je teško prihvatiti činjenicu da je *bură* sinonim za takve vremenske prilike.

Iz staroslavenskoga je u rumunjski došao glagol *a lovi*. Govornik hrvatskoga očekuje da znači *loviti*, ali dok je leksem u hrvatskome zadržao značenje iz staroslavenskoga, u rumunjskome je njegovo osnovno značenje *udariti, lupiti*; druga su značenja (arh. *podudarati se, napasti, boriti se*) iz toga izvedena i među njima nije *loviti*.

Riječi koje su u rumunjskome posuđenice iz drugih slavenskih jezika nekad vrlo upadljivo nalikuju hrvatskim riječima s kojima nemaju značenjske veze. Tako *rudar* koji je u rumunjski ušao iz bugarskoga nije *rudar* nego *rezbar* (uglavnom se odnosi na Rome koji se bave obradom drva), a rumunjska imenica *lojniță* /ložnica/ nastala prema ukrajinskom *ložnyč'a*, ne znači *ložnica, spaivaća soba* nego *pušnica* (gdje se što loži, pa se istom i puši).

U svim dosad navedenim primjerima bila su ili oba člana u paru (i rumunjski i hrvatski) romanskoga ili oba slavenskoga podrijetla. Postoje i slučajevi u kojima je glasovna podudarnost potpuno slučajna, kao u primjeru rumunjske riječi *pământ* i hrvatske *pamet* ili rumunjske imenice *buhă* i hrvatske imenice *buha*. *Pământ* je, naime, imenica potekla iz latinskoga i znači *zemlja* (u cijelom rasponu značenja). *Buhă* je u rumunjskome onomatopejskoga podrijetla i znači *sova* (pojavljuje se i u složenicama, gdje označava neke vrste noćnih leptira i odgovara hrvatskomu leksemu *sovica*).

IV. Oba jezika, i rumunjski i hrvatski, poznaju i posuđenice iz drugih, neromanskih i neslavenskih jezika – turskoga, mađarskoga, njemačkoga, u novije doba, naravno, i engleskoga. I tu će se povremeno pojaviti zanimljive situacije. Npr. *biber*, germanizam u rumunjskome, govornik hrvatskoga prepoznaje prije svega kao turcizam u značenju *papar*, onako kako ta riječ funkcionira u hrvatskom jeziku, iako je Klaić bilježi i kao germanizam sa značenjem *dabar*, što odgovara značenju u rumunjskom jeziku. Jasno je, međutim, da je zbog premoći prvoga značenja u hrvatskom jeziku taj par obilježen kao lažni – uostalom s pravom, jer je vrlo teško zamisliti da bi danas *biber* u značenju *dabar* bio pro-

⁴ Skok, međutim, smatra rumunjsku imenicu izvedenicom iz glagola *aburi* „isparavati, zamagliti (vodenom parom)“.

sječnomu govorniku hrvatskoga sasvim obična riječ.⁵ Slično je i s imenicom *iatac* koja je u oba jezika naslijeđena iz turskoga, ali joj je značenje različito. U rumunjskome označuje sobu, rjeđe krevet, što je bliže značenju u turskome, a u hrvatskome jatak prvotno označuje onoga tko skriva hajduke i daje im sklonište, a potom i pomagača u kakvu tajnom, obično lošem činu. Ipak, hrvatski rječnici bilježe i značenje (doduše s oznakom *lokal.* i *etnol.*) *ležaj, postelja*, što se onda podudara s rumunjskim. Kad je o turcizmima riječ, valja spomenuti da velik broj turcizama koji su zajednički ovim dvama jezicima u hrvatskome danas pripada dijalektnomu korpusu, ali ne i standardnomu jeziku. Određeni se broj takvih leksema u hrvatskome smatra srbizmima, to su obično pravi parovi (*čearşaf /čarşaf/ – čarşav*, npr.), no detaljnijom raščlambom može se naći i koji lažni, uglavnom djelomični, kao npr. *peşchir /peškir/ – peškir*. Zajedničko je značenje toga turcizma u oba jezika *ručnik*, ali u rumunjskome se pojavljuje i sa značenjima *stolnjak* i *marama*.

V. Govornik hrvatskoga jezika, bio početnik u rumunjskome ili njegov dobar poznavalac, susreće se u govornoj praksi, u čitanju rumunjskih tekstova i prevođenju s rumunjskoga s riječima koje u istom ili gotovo istom obliku upotrebljava i u vlastitom jeziku. Takvih primjera, vidjeli smo, ima među gotovo svim vrstama i skupinama riječi – imenicama, glagolima, pridjevima; internacionalizmima, slavenizmima (staroslavenizmima i riječima iz živih slavenskih jezika), turcizmima itd. Često se te riječi ne podudaraju samo zvukovno nego i značenjski. U prevođenju će se, dakle, morati voditi računa o ortografskoj, akcenatskoj i fonološkoj prilagodbi hrvatskomu jeziku. I dok je takva situacija češća s internacionalizmima i turcizmima, pa ih je podosta pravih parova, slavenizmi su ti koji često varaju, odnosno iziskuju dodatan oprez i šire znanje jezika (jednoga i drugoga).

Ono što jest i glavna tema ovoga rada jesu nerijetki parovi kojih je podudaranje samo zvukovno, ali ne i značenjsko, takvi koji su samo naizgled „prijatelji“ i koje nije moguće prevesti samo na temelju iskustva vlastitoga (hrvatskoga odnosno rumunjskoga) jezika. Međutim ni unutar te skupine nisu svi leksemi u istom položaju. Njihova će upotreba znatno ovisiti o jezičnom kontekstu i stilskoj potrebi. Mnogi među njima u određenom se broju jezičnih situacija ponašaju kao pravi parovi. Tada govorimo o djelomičnim lažnim parovima. U tom slučaju rumunjski leksem ima značenja koja zvukovno odgovarajući hrvatski leksem ne pokriva u cijelosti, pa je njime zamjenjiv samo u nekim kontekstima. Zapravo ni činjenica da se značenjska polja riječi u paru potpuno poklapaju ne

⁵ Prema Akademijinu rječniku (II: 215) *dabar* dolazi „od starosl. бѣбръ i бѣбръ (u spomenicima pisano bebrъ i bobrъ, ruski i ceski bobr, polj. bóbr) iz indoeuropske osnove bhabhru...”

jamči zamjenjivost u svakom kontekstu, jer stilska razlika, koju smo vidjeli i na primjeru nekih internacionalizama, može biti bitna.

Tek manji broj lažnih parova čine riječi koje bez obzira na sličnost oblika imaju u hrvatskom jeziku značenje potpuno različito od značenja u rumunjskome. Takve nisu samo one riječi kod kojih je zvukovno podudaranje posljedica slučajnosti, nego riječi koje su u oba jezika istoga podrijetla, a neke su izvedene i istim tvorbenim sredstvima.

Tablica koja slijedi donosi popis zasad utvrđenih lažnih parova između rumunjskoga i hrvatskoga jezika sa značenjem i napomenom koja uz podrijetlo pobliže objašnjava i moguće nijanse i prijenos značenja. Polazišni je jezik rumunjski, a navode se dvije „hrvatske istovrjednice“. Prva je lažni trag na koji nas rumunjski oblik pojedine riječi može navesti, a druga jest stvarno značenje te riječi na hrvatskome. Popis i opis vjerojatno nisu konačni, ali su, barem se je nadati, u najvećoj mjeri vjerodostojni.

Rumunjsko-hrvatski lažni par		Značenje u rumunjskome	Napomena ⁶
absolvi	apsolvirati	1. diplomirati / završiti školovanje 2. oprostiti	U hrvatskom se koristi u prenesenom značenju „usvojiti“, „završiti neki posao“, ali ne i „oprostiti“.
acțiune	akcija	1. akcija 2. djelovanje 3. akt	< <i>action</i> (fr.), <i>actio</i> (lat.)
administrație	administracija	1. administracija, uprava 2. logistika	1. < <i>aministration</i> (fr.), <i>administratio</i> (lat.) 2. < <i>administracija</i> (rus.)
antena	antena	1. ticalo 2. antena 3. križ (dio jedrilja, motka koja stoji poprečno na jarbol i za koju se veže jedro) 4. izvor informacija (fam.)	Iako Klaićev <i>Rječnik stranih riječi</i> bilježi za ovu riječ i u hrvatskom jeziku značenja „ticalo“ i „križ“, razlika je značajna, jer su ona u hrvatskom jeziku stilski obilježena.

⁶ Etimologije za koje se ne navodi drukčije preuzete su iz *Dicționarul explicativ al limbii române* (DEX) i *Dicționarul etimologic români* (DER).

aranja	aranžirati	1. aranžirati, urediti, srediti se (odjeća), dogovoriti 2. dovesti u red (uvjetno – kao prijetnja) „udesiti“ (fam.) 3. srediti se (život) 4. napraviti aranžman (glazba)	< <i>arranjer</i> (fr.)
arap (pop.)	Arap	1. crnac, zatim općenito osoba tamne kože 2. Arap	< <i>arap</i> (bug.)
babă	baka, baba	1. starica, baba 2. baba, ključić (metalna kopčica) 3. dio krovne konstrukcije 4. riba peš 5. (reg.) vrsta gljive	< <i>baba</i> (bug, „srp.-hrv.“, ukr.)
babiță ¹	babica (primalja)	1. pelikan, nesit 2. vrsta gljive, guba, trud (<i>Polyporus foementarius</i> , <i>Polyporus ignarius</i>)	< <i>babica</i> (bug., „srp.-hrv.“)
babiță ²		3. (pop.) dojenački proljev	< <i>babici</i> (bug.)
bez	bez	bez, osim, izuzev	< <i>bezъ</i> (stsl.) Stilska razlika: u rumunjskom je ovo zastarjela “učena” riječ, danas dolazi u obzir samo u šali.
biber	biber (razg.) (papar)	1. dabar 2. dabrovo krzno	< <i>Biber</i> (njem.) Klaić bilježi i u hrvatskom jeziku germanizam biber, koji znači dabar.
bijuterie	bižuterija	1. „pravi“ nakit 2. prodavaonica takvog nakita, zlatarica	< <i>bijuterie</i> (franc)

bor	bor (bot.)	obod (šešira)	< <i>bord</i> (fr.)
bubă	buba, kukac	1. potkožni prišt, bubuljica 2. (fam.) slabo mjesto, slaba točka	prema ukr. <i>buba</i>
budă (reg.)	buda (reg.) (kiosk)	1. koliba za drvosječe 2. dućančić 3. poljski zahod	< <i>buda</i> (rus., polj., mađ.) U hrvatskom germanizam; regionalno također može značiti „daščara“, „kiosk“.
buhă	buha	1. sova 2. (u složenicama) vrste noćnih leptira (npr. lisna sova)	Onomatopejskoga podrijetla.
bulgări (pop.)	bugariti	1. grudati se 2. „zalijepiti“ blatom kolibu ili ogradu od pruća	Nepoznata etimologija.
bură	bura	sitna i gusta kiša (praćena maglom)	< <i>bura</i> („srp.-hrv.“) S obzirom na nesklad u značenju, Skok smatra da je ovu rumunjsku imenicu bolje promatrati kao izvedenicu od (rumunjskog) glagola <i>aburi</i> – isparavati.
cămin	kamin	1. kamin 2. dimnjak 3. ognjište 4. dom 5. okomiti tunel za pristup kanalizaciji	U hrvatskom se smatra grecizmom, u rumunjskom jednako dobro objašnjivim i slavenskim i latinskim ili grčkim podrijetlom.
cifră	cifra	1. znamenka 2. cifra 3. koeficijent	< <i>cifra</i> (tal.), <i>cifra</i> (lat.), prema fr. <i>chiffre</i>
ciudă	čudo	zavist, neprijateljstvo	< <i>čudo</i> (stsl.)
în ciudă	u čudu	usprkos	Ali: rum. <i>ciudat</i> – čudan.
clempuş	klempava osoba	„škantor“, metalni dio u koji ulazi reza pri zatvaranju vrata	< <i>clamp</i> (rum.) – onomatopejski

coaǰă	koža	1. kožica 2. kora 3. ljuska	< <i>koža</i> (stsl.) Ne znači ljudska ni životinjska koža.
cocoș	kokoš	1. pijetao 2. kokot (puške)	< <i>kokoš</i> (stsl.) Skok navodi da je i u južnoslavenskom značilo i „pijetao“.
combina	kombinirati	1. kombinirati 2. (kem.) spojiti	< <i>combiner</i> (fr.), <i>combinare</i> (lat.)
comoție	komocija	potres, trauma nekog organa	< <i>commotion</i> (fr.) Klaić u tom značenju bilježi „kommocija“.
compas	kompas	1. šestar 2. kompas	< <i>compas</i> (fr.)
concepție	koncepcija	1. koncepcija 2. začecje	< <i>conception</i> (fr.), <i>conceptio</i> (lat.) Klaić doduše bilježi i značenje „začecje“, ali stilaska razlika ne može se zanemariti.
coordonată	koordinata	1. koordinata 2. osobni podaci	Značenje „osobni podaci“ pojavljuje se u novije vrijeme.
copia	kopirati	1. kopirati 2. prepisati	< <i>copier</i> (fr.)
coș ¹	koš	1. koš, košara 2. vrša 3. koš (u košarki) 4. koš (u mlinu) 5. ograda zaprežnih kola 6. pokretni krov kočije 7. (anat.) (prsni) koš 8. dimnjak	< <i>koš</i> (stsl.)
coș ²		9. prištić	< <i>cossus</i> (lat.)
coșar	košarač	1. dimnjačar 2. košarač	

cotar	kotar	1. osoba koja mjeri laktom 2. osoba koja nadgleda mjerenje laktom 3. ličinka nekih leptira	< <i>cot</i> – lakat U hrvatskom od mađarskog <i>határ</i> , što je u rumunjskom dalo <i>hotar</i> – <i>granica</i> .
deal	dio	1. brijeg 2. (reg.) vinogradarski kraj 3. (reg.) polje	< <i>děľb</i>
debloca	deblokirati	1. deblokirati 2. povući časnika iz aktivnog sastava vojske	< <i>deboquer</i> (fr.)
diriginte	dirigent	1. razrednik 2. ravnatelj seoske škole (pov.) 3. šef poštanskog ili carinskog ureda 4. odgovorna osoba u ljekarni	prema fr. <i>dirigeant</i>
dispoziție	dispozicija (raspoloživost)	1. dispozicija, raspoloživost 2. poredak 3. raspoloženje	< <i>dispozition</i> (fr.), <i>dispozitio</i> (lat.) Klasić bilježi ista značenja, razlika je stilska.
distincție	distinkcija	1. distinkcija, razlika 2. finoća, elegancija u ponašanju 3. nagrada ili titula dodijeljena za posebne zasluge	< <i>distinction</i> (fr.), <i>distinctio</i> (lat.)
dol	dol, dolina	vrsta prevare, pravni termin	< <i>dolus</i> (lat.), <i>dol</i> (fr.)
dospri	dospjeti (stići)	1. ukvasati se, narasti 2. ukiseliti se 3. fermentirati	< <i>dospeti</i> („srp.-hrv.“)
dovedi	dovesti	1. dokazati 2. pokazati se	< <i>dovesti</i> (stsl.)

economie	ekonomija	1. ekonomija, gospodarstvo 2. štednja 3. ušteđevina 4. kompozicija	< <i>économie</i> (fr.)
emisar	emisar (poslanik)	1. emisar, poslanik 2. odvodni kanal	< <i>émissaire</i> (fr.)
extremă	ekstrem, (krajnost)	1. ekstrem, krajnost 2. krilo (u momčadskim sportovima)	< <i>extrême</i> (fr.), <i>extremus</i> (lat.)
gardă	garda	1. garda 2. štitnik za ruku (dio mača ili sablje)	< <i>garde</i> (fr.)
găsi	gasiti	naći, nalaziti	< <i>gasiti</i> (stsl.)
glumă ¹	gluma	šala	< <i>glumъ</i> (stsl.), <i>gluma</i> (bug.) U povijesti hrvatskoga jezika također je značilo „šala“.
grabă	graba, grab	žurba	< <i>grabja se</i> (bug.) grabiti – žurno koračati (brzo, hitrim kretnjama hvatati)
grădină	gradina	vt, bašta	< <i>gradina</i> (bug., „srp.-hrv.“)
gunoi	gnojiti	1. gnojiti 2. gnojiti 3. krajnje oslabjeti	< <i>gnoi</i> (stsl.)
hram	hram	svetac zaštitnik kršćanske crkve	< <i>hramъ</i> (stsl.)
hudubaie	hudoba	1. velika pusta kuća 2. hudoba, avet	Nepoznata etimologija.
iad	jad	1. pakao 2. stanje nesreće	< <i>jadъ</i> (stsl.)
ialoviță	jalovica	velika, debela krava	< <i>jalovica</i> („srp.-hrv.“) DEX ne spominje neplodnost, dok u hrvatskom <i>jalovica</i> prije svega označava neplodnu životinju (a to za posljedicu može imati veličinu i debljinu).

iatac	jatak	1. (reg.) soba 2. (arh.) krevet	< <i>yatak</i> (tur.)
iaz	jaz	(umjetno) jezero	< <i>jazъ</i> (stsl.)
ispašă	ispaša	šteta koju je govedo počinilo na tuđoj njivi	
ispăși	napasati	1. ispaštati 2. tražiti naknadu štete koju je počinilo tuđe govedo	< <i>sъpasiti</i> (stsl.)
ispită	ispit	iskušenje, napast	značenja bliska < <i>ispytati</i> (stsl.)
jariște	žariște (fokus)	1. vatra 2. zgariște	Izvedeno je iz imenice <i>jar</i> , koja znači „žar“.
jder	žderonja	kuna	Navodno prema „srp.-hrv.“ „ždero“.
lacăt	lakat	lokot	< <i>lakat</i> (mađ.) U hrvatskom talijanizam.
laviță	lavica	klupa	< bug.
litră	litra	četvrt litre	rum. <i>litru</i> = hrv. litra
livadă	livada	1. voćnjak 2. livada	< <i>livada</i> (bug.), <i>levada</i> (ukr.)
locație	lokacija	1. najam, unajmljivanje, najamnina 2. ugovor o najmu	< <i>location</i> (fr.), <i>locatio</i> (lat.)
lojniță	ložnica (spa-vaonica)	pušnica	Prema ukr. <i>ložnyc 'a</i> .
lopata	lopata	1. lopata 2. veslo	< <i>lopata</i> (stsl.)
lopătar	jelen lopatar	bijela žličarka cerb-lopătar – jelen lopatar	
lovi	loviti	1. udariti, lupiti 2. sudarati 3. podudarati 4. napasti, boriti se	< <i>loviti</i> (stsl.) Skok: „Rumunji posudiše praslav. lovački termin i dadoše mu zasebno značenje i to na osnovu rezultata od imperfektiva (...)“.
marginе	marginа	kraj, rub	

maț	maca (reg.) (vrsta čekića)	crijevo	< <i>matia</i> (lat.) Slučajna sličnost.
munci	mučati	1. raditi 2. truditi se 3. mučiti se	< <i>mončiti</i> (stsl.)
nevoie	nevolja	1. potreba 2. nevolja	< <i>nevolja</i> (stsl.)
oblic	oblik, obao	kos (pridj.)	< <i>obliquus</i> (lat.), <i>oblique</i> (fr.)
oblu, oablă	obao, zaobljen	1. ravan, pravilan 2. izravan	< <i>oblъ</i> (stsl.)
obosi	«obositi»	umoriti se	< <i>oboseja</i> (bug.), <i>obositi</i> („srp.-hrv.“, prema Brodnjaku „ostati bez potkove“)
ocnă	okno	1. rudnik soli 2. zatvor, tamnica	< <i>okno</i> (stsl.)
ocoli	okolišati	zaobilaziti, okolišati	< <i>okol</i> (bug., rus.)
odraslă	odrasla osoba	1. potomak 2. mladica	< <i>odraslъ</i> (stsl.)
pământ	pamet	zemlja (planeta, površina, tlo, država)	< <i>pavimentum</i> (lat.)
perniță	pernica	jastučić	< <i>perina</i> („srp.-hrv.“)
ponosi	ponositi se	1. iznositi 2. ocrniti, oblatiti (nekoga)	< <i>ponositi</i> (stsl.)
poruncă	poruka	zapovijed	< <i>porončiti</i> (stsl.)
prăsi	oprasiti se	razmnožavati se (životinje), brinuti se o razmnožavanju i uzgoju biljaka	< <i>praja se</i> (bug.), <i>prasiti se</i> („srp.-hrv.“)
pribeag	prebjeg	izbjeglica, lualica	< <i>prěbëgъ</i> (stsl.)
prost	prost (nepristojan, jednostavan (razg.))	1. glup 2. loš (calitate proastă – loša kvaliteta) 3. običan (soldat prost – običan vojnik)	< <i>prostъ</i> (stsl.)

război	razboj (tkalački stan), ev. razbojništvo	1. rat 2. tkalački stan	1. < <i>razboj</i> (stsl.) 2. < <i>razboj</i> (bug., „srp.-hrv.“)
razboinic	razbojnik	ratnik	
rudă ¹	ruda	1. rođak	1. < <i>roda</i> (bug.)
rudă ²		2. ruda	2. < <i>ruda</i> („srp.-hrv.“), rud (mađ.)
rudar	rudar	rezbar (Rom)	< <i>rudar</i> (bug.)
scârbi	skrbiti	1. gaditi se, osjećati gadljivost 2. rastužiti se, naljutiti se 3. razbjesnjeti se	< <i>skrbъ</i> (stsl.)
sloi	sloj	komad leda, santa	< <i>sloj</i> (bug.)
sobă	soba	1. peć 2. soba (reg.)	1. < <i>soba</i> (tur.) 2. < <i>szoba</i> (mađ.)
soc	sok	bazga	< <i>sabacus</i> (lat.) Slučajna sličnost sa slavenskom riječju.
șopoti	șaputati	1. šušcati 2. šaputati	< <i>șoprъtati</i> (stsl.), <i>șeptja</i> (bug.)
șpagă	șpaga (reg.) (konop)	(fam.) mito	Prema rus. Stilski neobilježena rumunjska riječ jest <i>mită</i> , od stsl. <i>mito</i> .
spori	sporiti, osporavati	1. rasti 2. napredovati 3. truditi se svim silama 4. rastegnuti priču	< stsl., bug. 4. Prema. <i>sporja</i> (bug.), <i>sporiti</i> („srp.-hrv.“).
țarină ¹	carina	1. oranice 2. ukupni teritorij općine (sela) 3. zemlja 4. vrsta plesa i melodije na koju se pleše	DEX '98 navodi da je rumunjska riječ nastala prema „srp.-hrv.“ <i>carina</i> , dok Skok istu riječ (logičnije) smatra srpskom posuđenicom iz rumunjskoga, gdje je izvedena iz <i>țară</i> .

țarină ²		carica	< <i>tsarine</i> (fr.)
târĭn	trn	4. gruba metla 5. trnina	< <i>тѣрнѣ</i> (stsl.)
tavă	tava	1. pladanj 2. „tabletić“	< <i>tava</i> tur.
testa ¹	testirati	oporučiti	< <i>tester</i> (fr.), <i>testari</i> (lat.)
testa ²		testirati	< <i>tester</i> (fr.)
vatră	vatra	1. ognjište 2. mjesto na kojem je što izgrađeno (<i>vatra satului</i> – mjesto na kojem je izgrađeno selo)	DEX: „prema alb. vatre“, NO-DEX: „autohtona riječ“.
voinic	vojnĭk	1. (kršan i hrabar) mladić 2. arh. vojnik	< <i>vojnĭk</i> („srp.-hrv.“, bug.)
vrană	vrana	1. otvor na bačvi 2. dio mlina kroz koji se sipa brašno	< <i>vrana</i> (bug.)
vraniță	vranica	vrata od dasaka ili od pruća	< <i>vratnica</i> („srp.-hrv.“) Regionalizam.
za	za	od, iz, na	< <i>za</i> (stsl.) „Učeno“.
zacuscă	zakuska	1. zakuska 2. jelo slično ajvaru 3. jelo od ribe i povrća	< <i>zakuska</i> (rus.)
zbor	zbor	let	
zbura, prez. zbor	zboriti	letjeti	Zabuna moguća u prezentu.

Literatura:

BRDAR, MARIO; RITA BRDAR-SZABO 1995. Leksička semantika i teorija prevodenja: slučaj lažnih i pravih prijatelja. *Prevodenje: Suvremena strujanja i tendencije*. Ur. Jelena Mihaljević-Djigunović, Neda Pintarić. Zagreb: HDPL, 337–342.

- BRODNJAK, VLADIMIR 1991. *Razlikovni rječnik srpskog i hrvatskog jezika*. Zagreb: Školske novine.
- BUNČIĆ, DANIEL 2000. Das sprachwissenschaftliche Problem der innerslavischen ‘falschen Freunde’ im Russischen. <http://www.daniel.buncic.de/staatsarb/>
- BUNTIĆ, DIMITRIJE 1990. Morfološko-semantički „lažni prijatelji“ u obostranim francusko-srpskohrvatskim i hrvatskosrpsko-francuskim rečnicima. *Strani jezici*, 19, 106–111.
- CIORĂNESCU, ALEXANDRU 2002. *Dicționarul etimologic al limbii române*. București: Editura Saeculum I. O.
- DABO DENEGRI, LJUBA 1995. O prevođenju anglicizama lažnih prijatelja u francuskom jeziku. *Prevođenje: Suvremena strujanja i tendencije*. Ur. Jelena Mihaljević-Djigunović, Neda Pintarić. Zagreb: HDPL, 329–335.
- Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)*. 1998., București: Editura Univers Enciclopedic.
- Dexonline – Dicționare ale limbii romane. www.dexonline.com.
- FILIPOVIĆ, RUDOLF 1986. *Teorija jezika u kontaktu*. Zagreb: JAZU – Školska knjiga.
- IVIR, VLADIMIR 1958. Formal/contrastive correspondence and translation equivalence. *Studia Romanica et Anglica Zagradiensia*.
- IVIR, VLADIMIR 1968. Serbo-Croat-English False Pair Types. *Studia Romanica et Anglica Zagradiensia*, 25–26, 149–159.
- IVIR, VLADIMIR 1996. Semantička neodređenost internacionalizama i njene posljedice za prevođenje. *Suvremena lingvistika*, 22, 1/2 (41/42), 245–254.
- JELASKA, ZRINKA; GORDANA HRŽICA 2002. Poteškoće u učenju srodnih jezika: prevođenje sa srpskoga na hrvatski. *Jezik*, god. 49, br. 3, 91–104.
- LEWIS, KRISTIAN 2002. Rječnik hrvatskih i slavenskih lažnih prijatelja. *Filologija*, 38–39, 1–6.
- KLAIĆ, BRATOLJUB 1982. *Rječnik stranih riječi: tuđice i posuđenice*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
- LJUBIČIĆ, MASLINA 2002. Hrvatsko-talijanski lažni parovi: standardni jezik i dijalekt. *Filologija*, 38–39, 19–31.
- LJUBIČIĆ, MASLINA 2003. Lažni parovi i etimologija. *Filologija*, 40, 79–88.
- NODEX: *Noul dicționar explicativ al limbii române*. 2002. București: Editura Litera Internațional. (elektronski medij)
- Noul dicționar universal al limbii române*. 2006. București: Editura Litera Internațional.
- Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. 1884.–1886. II. Zagreb: JAZU.

- ROSETTI, ALEXANDRU 1968. *Istoria limbii române de la origini pînă în secolul al XVII-lea*. București: Editura pentru literatură.
- SECHE, LUIZA; MIRCEA SECHE 2002. *Dicționar de sinonime*: Editura Litera Internațional. (elektronski medij)
- SKOK, PETAR 1940. *Osnovi romanske lingvistike*. Zagreb: Izdanje Naklade školskih knjiga i tiskarnica Banovine Hrvatske u Zagrebu.
- SKOK, PETAR 1948. *Leksikologijske studije*. Zagreb: JAZU. (poseban otisak iz 272. knjige *Rada JAZU*)
- SKOK, PETAR 1971.–1974. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. I–IV. Zagreb: JAZU.
- SPALATIN, KRSTO 1990. *Peterojezični rječnik europskih jezika*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.

Faux amis roumaino-croate

Résumé

L'article traite des faux amis en croate et roumain, mots qui ont la même forme dans les deux langues mais pas le même sens. On cherche à trouver parmi ces deux langues les marques principales attribuées à cette notion. On constate que la plupart de ces mots proviennent soit du latin soit du vieux slave. L'article comporte un tableau qui présente la liste des faux amis accompagnée de définitions.

Ključne riječi: rumunjski, hrvatski, lažni parovi.

Mots clés: roumain, croate, faux amis.